

Pierre Bayard

Jak mluvit o knihách, které jsme nečetli

Existuje více způsobů, jak je možné nečíst. Tím nejradikálnějším z nich je nikdy neotevřít žádnou knihu. Ať je čtenář jakkoliv náruživý, u většiny existujících knih se musí jejich četby zříct, tudíž tento přístup představuje základní formu našeho vztahu k psanému textu. Nesmíme totiž zapomínat, že i vášnivý čtenář má přístup jen k zanedbatelné části existujících knih. Pokud tedy nechce definitivně přestat hovořit o literatuře, musí neustále mluvit o knihách, které nečetl.

Dovedeme-li toto tvrzení do krajnosti, získáme příklad dokonalého *nečtenáře*, který nikdy neotevře žádnou knihu, ale přesto o nich mluví a zná je. To je případ knihovníka, jedné z vedlejších postav knihy *Muž bez vlastnosti*.¹ Pro naše potřeby je však postavou naprosto zásadní, a to vzhledem ke svému radikálnímu postoji a odvaze, se kterou svůj postoj obhajuje.

Musilův román se odehrává na začátku minulého století v zemi jménem Kakánie, která je humoristickou obdobou Rakouska-Uherska. Bylo tam založeno vlastenecké hnutí nazvané „Paralelní akce“, jehož cílem bylo využít blízkých se císařových narozenin k důstojné oslavě, která by se stala osvobozujícím příkladem pro zbytek světa.

Vůdčí členové Paralelní akce, představení Musilem jako směšní šašci, všichni hledají „osvobozující myšlenku“, kterou neustále zmiňují ve svém řečnění, jež je o to vážnější, oč méně mají tušení, co by vlastně onou myšlenkou mohlo být nebo jakým způsobem by mohla spásně působit za hranicemi země.

Jedním z nejměšnějších vedoucích Paralelní akce je generál Stumm (německy „němý“). Ten si předsevzal, že onu osvobozující myšlenku najde jako první a že ji nabídne Diotimě. Ta je další významnou osobností Paralelní akce a zároveň ženou, kterou Stumm miluje:

„Vzpomínáš si, že jsem si vzal do hlavy položit Diotimě k nohám tu osvobozující myšlenku, kterou hledá. Jak se ukazuje, je významných myšlenek velice mnoho, ale jedna z nich musí být konečkonců nejvýznamnější; to je přece logické? Jde tedy pouze o to uvést je do pořádku.“²

Generál, který není dobře obeznámen s existujícími myšlenkami, a ještě méně se způsobu, jak s nimi zacházet či dokonce jak vymyslet nové, se rozhodne vydat se do císařské knihovny — tedy na místo, které je k získání neobyčejných myšlenek v zásadě ideální —, aby se tam „poučil o silách nepřítele“ a aby co nejsystematičtějším způsobem našel originální myšlenku, kterou hledá.

Návštěva knihovny uvrhne muže, který na knihy není zvyklý a jako voják obvykle jedná z pozice moci, do hluboké úzkosti. Ocitne se totiž tvář v tvář vědění, které mu neposkytuje žádné záchytné body, a on je nedokáže úplně obsáhnout:

„Vykonal jsem přehlídku toho obrovského bohatství knih, a mohu říct, že to mnou nijak zvlášť neotřásl, že ty řady knih nejsou horší než přehlídka posádky. Jen jsem po chvíli musel začít v duchu počítat a mělo to neočekávaný výsledek. Heleď, předtím jsem si myslel, že kdybych tu každý den přečetl jednu knihu, bylo by to jistě namáhavé, ale že bych s tím někdy musel dospět do konce a směl si pak dělat nárok na určité postavení v duchovním životě, dokonce i když to nebo ono vynechám. Ale co si myslíš, že mi odpoví knihovník, když naše procházka nebere konce a já se ho zeptám, kolikpak vlastně svazků má ta bláznivá knihovna? Tři a půl milionu svazků, odpoví!! To jsme byli, jak řekl, asi tak u sedmistětísíci knihy, ale já jsem od toho okamžiku bez ustání počítal; — ušetřím tě toho, přepočítal jsem si to v ministerstvu ještě jednou tužkou na papíře: Potřeboval bych tímto způsobem deset tisíc let, abych zdolal to, co jsem si předsevzal!“³

Toto setkání s nekonečným množstvím dostupných knih podporuje myšlenku *nečíst* vůbec. Jak si neříct tvář v tvář nesčíslnému množství publikovaných knih, že jakákoliv četba, byť by byla znásobená celou délkou života, je ve srovnání se všemi knihami, které nikdy nepoznáme, naprosto marná?

Čtení je především *nečtením*. Gesto, s kterým bereme do ruky knihu a otevíráme ji, zastírá souběžné protikladné gesto, a to i u vášnivých čtenářů, kteří svůj život zasvětili četbě. Toto nechtěné gesto, které tak uniká naší pozornosti, spočívá v tom, že nikdy do ruky *nevezmeme* a *neotevřeme* všechny ostatní knihy, které bychom si za jiných okolností mohli zvolit namísto oné šťastné vyvolené.

Jestliže kniha *Muž bez vlastnosti* připomíná dávný problém střetávání kulturních vědomostí s nekonečnem, nabízí také jedno z možných řešení. Toto řešení přijal za své knihovník, se kterým se setkává generál Stumm. Knihovník totiž našel způsob, jak se orientovat, ne možná ve všech knihách na světě, ale alespoň v milionech knih, které obsahuje jeho knihovna. Jeho metoda je velice jednoduchá a také snadno použitelná:

„Když se nepouštím jeho kabátu, najednou se napřímí, doslova vyroste ze svých plandavých kalhot a řekne mi hlasem, který každé slovo významně protahuje, jako by teď musel vyslovit tajemství těchto stěn: ‚Pane generále,‘ říká, ‚vy chcete vědět, čím to je, že znám každou knihu? To vám arci mohu říci: Protože žádnou nečtu!“⁴

Generál žasne nad tímto zvláštním knihovníkem, který pečlivě dbá na to, aby žádnou knihu nečetl, a to nikoliv z nevdělanosti, ale naopak proto, aby mohl své knihy lépe poznat:

„Víš, to na mě bylo už opravdu trochu moc! Ale když viděl, jak jsem ohromen, vyložil mi to. Je to tajemství všech dobrých knihovníků, že z literatury, která je jim svěřena, nikdy nic nečtou než tituly knih a rejstřík. ‚Kdo se pustí do obsahu, je jako knihovník ztracen!‘ poučil mě. ‚Nikdy nezíská přehled!‘

Ptám se ho bez dechu: ‚Vy tedy nikdy žádnou z těch knih nečtete?‘

‚Nikdy, s výjimkou katalogů.‘

‚Ale jste přece doktor?‘

‚Zjistě. Dokonce univerzitní docent; soukromý docent knihovnictví.‘